

Ю. ГЕРИЧ

**СУЧАСНА СИТУАЦІЯ В НАШІЙ ЦЕРКВІ,
І ЯКИЙ ВИХІД**

БРАТСТВО УКРАЇНЦІВ КАТОЛИКІВ ТОРОНТОНСЬКОЇ ЕПАРХІЇ

ТОРОНТО — КАНАДА — 1976

diasporiana.org.ua

Ю. ГЕРИЧ

СУЧАСНА СИТУАЦІЯ В НАШІЙ ЦЕРКВІ, І ЯКИЙ ВИХІД

Канадсько-Український Бібліотечний Центр

Канадська Товариство Українців України
Торонто — Канада

БРАТСТВО УКРАЇНЦІВ КАТОЛІКІВ ТОРОНТОНСЬКОЇ ЕПАРХІЇ

ТОРОНТО — КАНАДА — 1976

Друкується за дозволом Церковної Влади.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Для ознайомлення нашого членства та вірних із ситуацією та долею Української Католицької Церкви на рідних землях і в діаспорі у вільному світі, Епархіяльна Управа Братства Українців Католиків запросила д-ра Юрія Герича, професора Оттавського Університету, з доповіддю на тему: „СУЧАСНА СИТУАЦІЯ В НАШІЙ ЦЕРКВІ, І ЯКИЙ ВИХІД”, що її виголосив у Торонті, 21 березня 1976 р.

Доповідь була цікавою і на часі, яка своїм змістом і тематикою заінтересувала присутніх і викликала живу та річеву дискусію, у висліді якої були пропозиції видрукувати її окремою книжечкою.

Рівночасно, йдучи на зустріч побажанням останнього З'їзду Братства Українців Католиків Торонтонської Епархії, щоби давати нашому членству відповідні матеріали про справи нашої Церкви у формі окремих цікавих рефератів чи доповідей, оцим випускаємо за згодою Шановного Автора цю книжечку.

Віriamo, що порушені теми в цій книжечці дадуть належне наświetлення на сучасні події в нашій Церкві, яким ми всі хвилюємося і в різний спосіб їх переживаємо.

Авторові цієї доповіді, д-ві Юрієві Геричеві висловлюємо щиру подяку за зібраний цікавий матеріал і бажаємо з успіхом далі працювати і досліджувати проблеми нашої Української Церкви на рідних землях і у вільному світі.

За Епархіяльну Управу Братства Українців Католиків:

І. Лещишин — голова

П. Харидчак — секретар

Про сучасне положення нашої церкви треба би говорити не одну, а бодай з десять доповідей, та все одно не сказав би усього, що треба сказати. В останніх часах та ситуація розвинулась до ступня високої напруги й захопила доволі широкі маси вірних. Положення, в якому наша церква в розсіянні тепер знаходиться, є зумовлене почасти долею Церкви-Матері, а почасти й особливими обставинами повоєнних ускладнень, та й ще деякими причинами.

Положення Церкви-Матері назагал відоме й про теперішній її стан на батьківщині говорити не будемо. Подамо лише загальну оцінку тих подій, які наступили після закінчення війни, і які припечатали її долю, подій, які в свою чергу дуже боляче відчула наша церква в діаспорі. Тож, уточнюючи тему, мова буде про Українську Католицьку Церкву в розсіянні й про ті ускладнення в її структуральній формі, які спричинили стільки замішання та стали загрозою для її майбутнього.

Кінцеві міркування про те, “який вихід?” — це голос у дискусії, погляд без претенсій на те, що він найліпший чи єдино-правильний. Можна б ці міркування значно поширити, торкнутися цілого реєстру й інших важливих справ, які тут поминено, та це дуже поширило б тему, а тому з цілого ряду справ зупинимосся над тими, які видаються найважливішими.

Хочу додати, що не виступаю тут від імени якоїсь партії, товариства, комітету, ради, чи іншої установи активної сьогодні на церковному фронті, а виступаю, як приватна людина, як громадянин і вірний нашої церкви, вірний, який бачить у церкві передусім церкву, тобто Божу установу. І ще одне, — я не маю об’явлень “ні з неба, ні з Риму”, а погляди, які тут висловлюю, зумовлені чи оперті на обсервації явищ і логіці фактів, фактів узятих з минулої і сучасної історії. Висловлюю ці погляди одверто, без дипломатичної мови, байдуже чи вони кому подобаються, чи ні. В популярності не зацікавлений.

Коротко сказати, мова буде про три основні питання:

1. Чому впала наша церква на батьківщині?
2. Чому, і як прийшло до церковної кризи в діаспорі?
3. Який вихід?

Усього сказати не можна, так з браку часу, як також і з браку точних відомостей в деяких справах.

ЧОМУ ВПАЛА НАША ЦЕРКВА НА БАТЬКІВЩИНІ?

Кілька днів тому, минуло тридцять років з того часу, як відбувся т. зв. Львівський собор, 8—10 березня 1946 р., у храмі св. Юра, і який виніс дві головні постанови. Перша — ліквідувати Акт Берестейської унії довершений 1596 р. та зірвати канонічний зв'язок з Римом, і друга — піддатися юрисдикції московського патріарха й увійти в склад Російської Православної Церкви. Цей собор проходив під знаком “воз'єднання”, тобто повороту до, начебто, первісного стану. З тою метою були сформульовані постанови цього зібрання. Постанови ці заключають елементи подвійного характеру, канонічного й історичного. Про канонічні справи говорити не буду, це окрема тема. Скажу тільки коротко, що, коли мова про канонічність чи правосильність, то цей собор, так з погляду західного, як і східного церковного вчення про собори, є явищем незаконним, антиканонічним. Учасники-отці були, без сумніву, того свідомі, а тому справи канонічності дбайливо уникали, вистерігались взагалі це питання порушувати. Можна припускати, що коли б справа канонічності загалом кимось була піднесена, то ледве чи було б знайшлось багато охочих її утверджувати. Справу канонічності поминуто мовчанкою. Для нас під сучасну пору, куди важливішими будуть справи історичного порядку.

Отож, кажеться, що собор проходив під гаслом “воз'єднання”, а не під гаслом інкорпорації Греко-католицької церкви, як вона тоді звалась, в склад Російської Православної, тобто, як про поворот до “матірнього пня”, поворот до церкви-матері, якою себе остання по відношенні до Української Церкви на якійсь підставі визнавала.

Претенсії цього материнства мають свій точний початок, вони почались від Переяслава, 1654 р. До того часу московські митрополити (а вони вже тоді йменувались патріярхами) жодних опікунчих претенсій до української церкви не висували. Щойно після Переяслава починається щораз то більше посилений наступ московського православ'я на українську церкву. Треба відмітити тут дивне явище: козаки, світські люди, не аж такі побожні, як ми їм це приписуємо, перли “под царя православнаго”, а київський митрополит і загал духовенства були якраз противної думки, були тої думки, що їм з православним царем і московським православ'ям зовсім не по-дорозі. Сильвестер Коссов, Київський православний митрополит, як лише довідався про довершену угоду в Переяславі, зараз же післав до Луцька монаха Макарія Криницького занотувати в тамошньому католицькому суді його протестну ноту проти довершеної угоди, проти єднання з московським православним царем!

Ні митрополит Сильвестер, ані Печерський архимандрит Йосиф Тризна присяги на вірність цареві ніколи не склали. Не тому не склали, що буцім то вони були про-польської орієнтації, бо такої вони не мали, а не склали цієї присяги тому, бо між гетьманом і митрополитом відносно Переяславської угоди була діаметральна розбіжність поглядів. Вислів цьому дав митрополит у відповіді московським послам, коли ті докоряли йому за те, що не шукав собі “ласки” в царя. Відповідав митрополит, що він “со всем собором бить челом государю не посылал, й живет он с духовными о себі, ни под чиею властью”. Так думав митрополит Сильвестер Коссів. Але в Москві думали інакше. В березні, того ж 1654 р. “цар указал а бояри приговорили . . . митрополиту киевскому также и иным духовным Маляя Россіи бить под благословенієм святейшаго патріярха московского и всея великія и маляя й беляя Россіи”. Так почалось материнство.

Українська Православна Церква боролась проти тієї опіки й відхрещувалась від патріяршого благословенства ще тридцять років, аж доки її підступом і перекупом не загнано силоміць під московське “благословеніє” 1685 р.

Два роки після Переяславської угоди московський патріярх підписується вже патріярхом “всея великія и маляя и беляя Россіи”, отож точно тридцять років раніше ніж до церковного “воз’єднання” прийшло (1685 р.). Українське православне духовенство не занедбало ні одної нагоди, щоби ці претенсії заперечити. В тому ж 1654 р., кілька місяців після підписання угоди, відбувся в Москві собор. В ньому брали участь представники інших православних церков, навіть серби, але в ньому не було нікого від київської митрополії. Не було також нікого на соборах в наступних, 1655 і 1656, роках. На останньому (1656 р.) крім численної московської єрархії, брав участь також антиохійський патріярх Макарій, сербський митрополит Гавриїл і молдавський митрополит Геден, але з київської митрополії не було ні одного священика! Собор тривав шість тижнів, від 23 червня до 2 серпня.

В лютому 1666 р. виринула небезпека, що може прийти на київську катедру митрополит з Москви, бо такого просив Брюховецький. На те київське духовенство післало московському воеводі Шереметеву листа, в якому грозили, що коли б таке сталося, коли б появилася у них московський митрополит, то вони, священики замкнуться “в монастирех и разве за шею и за ноги выволокуть нас оттуда, тогда и будет московский митрополит у Києве”. Мова цілком ясна.

Таких прикладів можна б навести безліч. Це свідчить, що українське православне духовенство було рішуче противне московській владі й духовній власті в Україні. Воно знало характер російського православ’я і знало чим дише патріярше благосло-

венство. Мало всі причини відпекуватись від такої духовної опіки, раз тому, що бачило чим стала церква в державі царів, а дальше й тому, що мало нову постанову, чорним на білому, постанову про те, яку місію наміряє Російська Православна Церква повнити в майбутньому.

Отож в 1666 р. відбувся в Москві “Великий Московський Собор”, який попри інші постанови виніс ще й таку, якою витичив московському православ'ю таку місію в майбутньому, таке завдання: “Да управляется и разширяется православием в род и род богохранимое российское царство”. Точна й виразна мова, пояснень не потребує. Це не випадкова постанова, не патріотична фраза, це канон, який догматизував ту постанову й ту місію, яку російська церква вже й давніше виконувала. Тепер ця настанова дістала торжественний соборальний характер. А треба пригадати, що в тому соборі брали участь ще два чужі патріярхи, олександрійський і антиохійський, попри лик малоазійських та грецьких митрополитів, єпископів й інших достойників. Можливо отці того собору точно не усвідомляли, який жакливий факт вони потверджували, і який погубний шлях вони визначували для російського православ'я.

Точно двадцять років пізніше українська православна церква стала жертвою тієї соборальної постанови, насильством попала під патріярше благословення, “воз'єдналась” — закономірний наслідок попереднього Переяславського теж — “воз'єднання”.

Після Гедеона Четвертинського, за якого це “воз'єднання” сталось, було в Києві ще два православні митрополити, Варлаам Ясинський (1690—1707) і Іоасаф Кроковський (1707—1718). Останній це той, який виклинав Мазепу, і якого, в свою чергу, Петро I-ий заслав в Архангельський монастир, де він і помер (1 липня 1718 р.). В 1709 р. відібрано київському митрополитові Чернігівському архієпархію і Києво-Печерську Лавру та підчинено прямо московському патріярхові. Вкінці, 1721 р., знесено титул київського митрополита й заступлено його титулом архієпископа (згодом титул митрополита привернено).

Тепер прийшла черга на “воз'єднання” уніятської церкви. Після I-го поділу Польщі, (1772 р.), забрано і влучено до московського патріярхату Полоцьку архієпархію (1783), що мала понад 800 церков. Дещо пізніше скасовано Луцьку, Володимирську і Пинську (1795 р.). Таким чином впродовж 24-ох літ загнано насильно в російське православ'я приблизно 10 тисяч парохій, 145 монастирів і біля 8 мільйонів вірних.

Були деякі полегші за наступних царів: Павла I (1796—1801) і Олександра I (1801—1825), але реакція прийшла знову за Ни-

колая I (1825—1855). За того останнього зліквідовано уніятську церкву в тодішній російській державі на всіх просторах, за винятком Холмщини й Підляшшя. Холмщина зразу, по поділі Польщі, належала до Австрії (1772—1809), пізніше до Варшавського князівства (1809—1815) і накінець, після Віденського конгресу, до Королівства польського, “воз’єднаного” з Росією.

В 1860-их роках прийшла черга на Холмщину. Прелюдією до того була начебто дбайливість про чистоту обряду в незалежній уніятській церкві й переміщування вищого духовенства, одних на Сибір, інших до в’язниць, а ще інших на вічний спочинок. У 1867 р. помандрував на Сибір адміністратор холмської єпархії Іван Калинський, а його місце зайняв московський ставленник І. Войціцький. Але тоді зареагував Рим. Папа Пій IX викляв Войціцького (17 жовтня 1867) і московський уряд подався. За кілька місяців прийшов на холмську катедру єпископ Михайло Куземський. Однак йому створили такі важкі умовини, що він видержав тільки три роки й повернувся назад до Галичини (1871). За кілька років приготування “воз’єднання” було довершене. В 1875 році Холмщину й Підляшшя теж віддано під московське благословенство. Уніятська Церква перестала існувати всюди там, де лиш сягало московське православ’я. Вона залишилась тільки на західних українських землях, під Австрією, декілька парохій (12) на Буковині і в Крижевацькій єпархії.

Після останньої війни, коли в її висліді кордони пересунулись, наслідники московських царів, хоч і не дуже славні зі своєї православної побожності, все ж подбали про те, щоби дати простір своєму православ’ю, згідно з началом, яке виписав московський собор триста років раніше: “да разширяется й укріпляется”...

Вся наша ієрархія була запроторена на Сибір, до в’язниць, конц.-лагерів, де більшість серед важких умовин покінчили своє життя, а з ними й сотні священників, монахів, тисячі вірних. Ніякої екскомуніки на нікого не було. Мовчав Рим, а з ним і цілий християнський світ. В 1946 р. відбувся власне т. зв. Львівський собор, якого сумну пам’ять сьогодні згадуємо й поставив печатю на те, що вже було сталося і що мусіло статися згідно з декларацією 1666 року! А, щоб той акт добре запам’ятався, і щоб не було ніякого сумніву відносно наслідків того акту, то його повторив ще раз, по своїм введенні на престол, московський патріярх Пимен, двадцять п’ять років пізніше. Повторив торжественно, публічно і — подумати лиш! — в приватності делегата святого Римського престолу. Протесту не було ніякого, так, наче б йшло не про католицьку церкву, а про якусь еретичну секту. Розуміється, важко буде забути цю дуже прикру, історичного значення подію. Що ж може подумати звичайний, Богу духа винний укра-

їнський католик-мирянин, що не визнається в “штуці” високої політики! Він не зможе обігнатись від грішних думок: “Невже Греко-католицька церква стала “вкусною прикускою” для екуменічного діалогу!

Після ліквідації нашої церкви на батьківщині лишилось поза кордонами Советського союзу дві найменші, з усіх, єпархії — Пряшівська (основана 1818 р.) і Крижевацька (осн. 1777 р.) в Європі та зорганізовані громади в широкому світі.

Останнє “воз’єднання” коштувало нашу церкву дуже дорого, вона втратила около 4 мільйони вірних, (кругло десять разів стільки, скільки становлять сьогодні всі інші східні католики!), дві і пів тисячі священників, дев’ять єпископів і понад 4 тисячі церков. А сталось це в 350-ліття її існування, після того, як вона встановила за собою світлу історію мучеництва й вірності, витворила свою церковну культуру, розбудувала монашество, ряд добродійних інституцій, виказала сильну організаційну побудову і то не дивлячись, на всі перепони з-зовні. Вона не мала жодних загарбницьких плянів, чи небезпечних амбіцій, не занималась політикою, не творила для нікого ніякої загрози, а все ж кілька місяців після закінчення другої світової війни її не стало. Вона впала не без причини. Її досягло “благословенство” московського патріярха, що як тінь завжди посувалось за російським багнетом.

Нижче подаємо деякі, найважливіші, числові дані про стан церкви на час її ліквідації. Дані взяті з Ватиканського урядового довідника (Аннуарію Понтіфічію, 1975), і вони відносяться до 1943 року. Бракує одної важливої інформації про чисельний стан монашества в усіх єпархіях, які включено до російської церкви. Отож ситуація на 1946 р. представлялась приблизно так:

Єпархія:	Основа на році:	Паро- хій:	Цер- ков:	Свяще- ників:	Вірних:
Львівська архієпархія	1540	1.267	1.308	1.004	1,300.000
Перемишська	1087	640	1.268	657	1,159.380
Станіславівська	1885	455	886	495	1,000.000
Мукачівська*)	1771	281	459	354	461.555
Пряшівська	1818	241	416	301	305.645
Лемківський екзархат	1934	129	198	128	127.580
Разом		3.013	4.535	2.939	4,354.160

*) Дані про Мукачівську єпархію відносяться до 1944 р., а про Пряшівську до 1948 р. Останні подано за “Аннуарію Понтіфічію” з 1967 р.

Пряшівська єпархія якимось чудом спаслась від “воз’єднання”, чи на довго невідомо. У Ватиканському довіднику за 1975 р. подається такі дані про цю єпархію: парохій 217, священників 215, вірних 315.000.

Будь-які коментарі до цієї статистики зайві. Все, що церква придбала за триста п’ятдесят років, що побудувала важкими трудами, витривалістю серед бур і негод, було знищено одним почерком пера.

Коли говоримо, що церква впала, то маємо на думці її фізичне знищення. Морально й канонічно вона існує далі, так, як існувала церква за римських імператорів Нерона чи Діоклеціяна. Вона існує також фактично, і хоч яка мала була б її сила, вона завжди повинна бути для нас церквою-матір’ю, хоривським огнем, що горить і не згоряє, повинна бути джерелом віри й надії на перемогу Божої Правди, центром нашої орієнтації.

У Ватиканських урядових довідниках усі єпархії віднотовуються далі, по нинішній день. Вселенська церква рахує їх — уявлену церкву — частиною свого тіла, а тим самим її Голова — Галицький митрополит Верховний Архієпископ — мило це комусь чи ні, являється її верховним пастирем згідно усіх канонічних положень. Він теж віднотовується, як ординарій Львівської архієпархії. Факт, що він під сучасну пору не може виконувати своєї власті в архієпархії чи провінції, не веде до заключень, що він цієї власті не має. Це треба мати на увазі, бо ввиду цього наша церква це не лише Українська Католицька Церква в діаспорі, але, і то передусім Церква-Матір церква на батьківщині — іменем якої говорить і яку представляє її Первоєрарх.

УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА У ВІЛЬНОМУ СВІТІ

Наша церква на місцях поселення перших емігрантів мала в довоєнний час доволі слабу організацію, лише з двома єпископами, з далеко невиснаженим числом священників, з малими можливостями на розбудову своєї організаційної структури й форм церковного життя. Приплив нових сил по війні, духовенства й вірних, причинився значно до пожвавлення церковного життя, організації парохій, побудови церков, прицерковних шкіл, братств, організацій і інших подібних проявів нашої живучості. Можна було сподіватись, що те, що збереглося від знищення стане дорогим для цілого католицького світу, особливо в час, коли цей католицький світ поновив давні гасла екуменізму. Так диктувала проста логіка. Гасло про поєднання у Христі зі збере-

женням давніх традицій, звичаїв, обрядів і окремих прав, тобто засад не противорічних католицтву, а дорогих кожному народові, це гасло дістало схвалення Вселенського Собору й видавалось, що християнський світ відкриє нову карту в своїй історії. Чи ці сподівання справдяться, покаже недалеке майбутнє. Наведемо тут деякі числові дані про Українську Католицьку Церкву за межами України, тобто інформації про її стан на сьогодні, включаючи сюди Пряшівську і Крижевацьку єпархії:*)

Єпархія: Екзархат:	Основа в році:	Паро- хій:	Священ. і Монахів:	Сес- тер:	Семі- нарій:	Студ. богосл.:	Вірних:
Крижевацька	1777	52	52 + 2				43.263
Пряшівська	1818	217	215				315.000
Едмонтонська і Нью Вестмінстер	1948	47	40 + 22				52.560
Саскатунська	1951	46	26 + 20				34.175
Торонтська	1948	71	71 + 23				83.200
Вінніпезька	1912	41	44 + 5				60.000
Філадельфійська	1913	101	118 + 5	191	1	4 + 29	166.815
Стемфордська	1956	57	53 + 19	67	1	16 + 7	87.250
св. Ник., Чикаго	1961	36	36 + 12	19		7	29.869
Аргентина	1968	12	3 + 15				110.000
Австралія	1958	6	8 + 3				30.000
Бразилія	1962	15	9 + 37				99.000
Франція	1960	13	13				17.200
Німеччина	1959	20	22 + 3				32.000
Вел. Британія	1961	15	13 + 3				25.000
Захід. Європа	1953						
разом:		749	723 + 178	277	2	20 + 43	1.185.332

Для цілості образу подамо ще й статистику тієї церковної одиниці, яка вправді вийшла з нашого матірнього пня, але сього-

*) Статистичні дані подано за такими довідниками: "Annuario Pontificio" 1975; 1967. — The Official Catholic Directory, 1975. — Le Canada Ecclesiastique 1973-4. Це є орієнтаційні дані й сьогодні в одному чи другому випадку будуть певні відхилення. Немає під рукою інформацій про Західню Європу, нині в юрисдикції єп. Марусина. Неповний також виказ про сестер-монахинь і студентів богословії в Семинарії св. Йосафата в Римі та в Інсбруці. Форма під "Студ. богословії", напр. 4+29 означає, що з даної дієцезії 4 студіює у власній Семинарії, а 29 в інших Семинаріях, згл. 7 з чужої єпархії.

дні відокремилась і має окрему ерархію. Це церква закарпатських русинів:

Епархія:	Основа в році:	Паро- хій:	Священ. і Монахів:	Сес- тер:	Семі- нарій:	Студ. богосл.:	Вірних:
Пасейк	1963	84	82 + 16	42		15	96.940
Пістбург	1924	83	84 + 19	150	1	13	150.715
Парма	1969	48	51 + 6	41		15	30.304
разом:		215	217 + 41	233	1	43	277.959

Коли брати до уваги лише обрядовий ключ і поминути юрисдикційний поділ, то загальне зіставлення буде таке:

- 1 Верховний архієпископ
- 2 Митрополити
- 1 Архієпископ
- 21 Єпископів
- 964 Парохії
- 940 Священиків
- 214 Монахів з пастирськими обов'язками
- 510 Сестер
- 4 Семинарії
- 99 Студентів богословії (не включаючи семинарії св. Йосафата в Римі і богословів в Інсбруці, Австрія)
- 1.463.291 Вірних.

На основі вище поданих зіставлень, наша церква навіть по тій катастрофі, яку зазнала в 1946 р. чисельно перевищує всі інші східні католицькі церкви, усі патріярхати й інші формації, приблизно втричі. Її ієрархія ще ніколи не була така численна. Це вперше в нас є Верховний Архієпископ і два митрополити, але вона також мабуть ніколи не знаходилась у такому важкому положенні, як знайшлася тепер.

ЧОМУ, І ЯК ПРИЙШЛО ДО ЦЕРКОВНОЇ КРИЗИ В ДІЯСПОРІ?

Деякі причини, що вплинули більше чи менше на ситуацію в нашій церкві по війні, нам сьогодні мало відомі, або зовсім невідомі. Наші припущення можуть бути вірні або й не повністю вірні, то ж залишаючи ці причини на боці, будемо мати на увазі

лише їхні ефекти. Але ці причини лише частинно зумовляють ситуацію під дискусією. Є й інші, старі, довоєнні й повоєнні. З тих пічнено.

У християнській церкві, від самого початку її формування, витворився був звичай, що на одному місці, чи на одній території, могла бути лише одна власть чи юрисдикція. Про те мається чимало постанов вселенських і помісних соборів,*) Причина була та, що церква хотіла забезпечити стійкість духовної опіки, організації, християнізаційної праці. А що до єпископа, то в тому часі нарід обирав єпископа, він був "їхній" — вірних. Він мав добре пізнати свій нарід, а нарід його, бо від взаємного пізнання, довір'я й пошани залежало чи церква буде розвиватися, а з тим і духове життя вірних, чи занидіє. Правда, правила допускають виїмки від того права (ексклюзивність юрисдикції), а саме тоді, коли цього вимагає добро вірних або справа віри. Тоді очевидно не трудно було це перевести, цю ексклюзивність юрисдикції, бо не було ще поділу на обряди чи церкви.

Принцип єдиновластя задержався в основному й по-сьогодні, особливо в католицькій церкві. Звідси причина, що деякі польські єпископи чи архієпископи, в минулому, вимагали, щоби уніяти — єрархія і вірні — їх визнавали, як своїх церковних зверхників. Ніколи однак до цього не прийшло, бо уніятська єрархія такі претенсії рішуче відкидала. Кінець-кінців католицька церква мусіла з тим погодитися, що одність у вірі не потягає за собою уніфікації в обряді, а тому також погодилася і з тим, що на одній території може бути дві й три церковні юрисдикції. Так було напр. у Львівській архієпархії, де було трьох ординаріїв, усі в єдності з католицькою церквою. Справа церковного єдиновластя на певній території має за основу позитивне церковне право, яке за певних обставин мало сенс, але може такого сенсу не мати за інших обставин. Воно не оснований на Божому праві, не має ніякого відношення до віри, а було створюване своєчасно лише на те, щоби пособляти в осягненні церковних цілей. Коли ж би буква закону перепиняла церкві в її головних цілях, то розуміється, такий закон мусів би бути відповідно змінений. В теорії, це є ясне і в практиці церква це не одноразово робила. Таким чином наша церква в розсіянні була винята з-під юрисдикції місцевих римо-католических ординаріїв, і з часом добила власної єрархії на території їхньої юрисдикції. В теорії все це начебто і в порядку, а на практиці, не завжди в порядку.

*) Починаючи від Апостольських правил, які Східня церква визнає за автентичні (в даній матерії правило 14, 15) сюди мають відношення такі: I Всел. 15; IV, 5, 20; Антіох. 13, 16, 18, 21. Сард. 1, 2, 15, 16, 17; Карт. 48, 54, 90 і інші.

Пригадати б лише скільки клопоту мав Галицький митрополит, Слуга Божий Андрей, заки добився сяких-таких концесій від латинської ієрархії в Канаді чи США. Вкінці вона, латинська ієрархія, погодилась з тим фактом, що побіч неї буде ще інша католицька церква дещо іншої форми, з власною ієрархією. Не все у цій новій громаді і новій ієрархії було латинцям до вподоби. Передусім не до вподоби було те, що в нашій церкві, згідно унійних положень, допускалось жонате духовенство. Це в очах західних католиків була невидальщина. Хоча в латинських богословських школах учили про те, що подружжя це св. Тайна, і що в давній церкві духовенство (без шкоди для віри) було жонате, і що є ще на світі церкви, що в злуці з Апостольським Престолом, у яких не все так, як у латинців і, ймовірно, теж учили про те, що є унійтська церква, в якій допускається жонате духовенство, то все ж не могли вийти з дива, як такі речі можна допускати й толерувати. Тому почалась акція допасовування до місцевих обставин, щоби “не гіршився католицький нарід”.

Наша церква підлягала в Римі до початку двадцятого століття Конгрегації Пропаганди, (яка почалась за папи Григорія XIII, 1572—1585, і мала за мету навертати до церковної єдності “східних схизматиків”; її реорганізовано за папи Климента VIII і Григорія XV, на поч. XVII ст.). В 1917 р. Бенедикт XV відділив від Пропаганди Східню Конгрегацію, (впроваджену папою Пієм IX, 1862 р.) і з того часу наша церква підлягала в усіх справах тій Конгрегації. Коли говоримо, що наша церква підлягала Східній Конгрегації, то маємо на думці ієрархію, тобто Галицького митрополита й єпископів, і що Конгрегація була тим лучником через який папа виконував свою владу над нашою церквою. Конгрегація ж, інституція не Божого права, має таку владу, яку дістане від папи, не інакшу.*)

Після унії, хоч наша церква начебто й мала задержати всі права й привілеї, які вона досі мала, і які не були б суперечні з її приналежністю до Вселенської церкви, то насправді підрізання її прав наступило вже на початку XVII ст., особливо обмеженням прав митрополита відносно вибору й potwierдження єпископів, скликування синодів, вмішуванням в справу непорозумінь митрополитів з чином ОО. Василіян і т. п. Дійшло вкінці до того, що давні права залишились здебільша на папері. Це відноситься до нашої церкви, як цілоти. А відносно церкви в діаспорі, то дала себе почути Пропаганда вже в 1890 р. декретом про заборону жонатому духовенству виконувати свої обов'язки в США, а те саме пізніше застосовано відносно Канади й Австралії. Ці

*) Її компетенцію точно окреслює “Моту пропріо” Пія XI з 25. III. 1938 р.

целібатні декрети створили трудну ситуацію з поповненням духовенства в розсіянні, бо до початку 20-их років у нас нежонатих священників не було багато. Крім того ті заборони вдаряли в одну з основних умов унії, яку наша єрархія перед довершенням унії собі поіменно застегірала і яку Апостольський Престіл зобов'язався респектувати.

Але й при всіх тих труднощах, церква в Канаді й США після встановлення тут нашої ієрархії, якось собі з тими труднощами давала раду. Матірня Церква на батьківщині становила для церкви в діаспорі сильну моральну опору, певний орієнтир, остання діставала звідтіля поповнення священників, та й взагалі помічну руку при всяких потребах.

Змінилась ситуація по війні, коли тої моральної опори не стало. Не стало центру й церкви в діаспорі почали полагоджувати справи по своєму власному розумінні й по своїй вподобі. В кінці 40-их років, Ватикан почав поповняти єрархів Української Католицької Церкви, зразу для Канади, а там і для інших громад у розсіянні. Місцеве духовенство дістало новий приплив священників, жонатих і безженних, почалась праця над розбудовою громад, церков, єпархіяльних установ. З часом різниці між двома родами священників, між автохтонами й емігрантами почали зарисовуватися чимраз ostrіше. Різниця в едукації (у своїх богословських школах чи чужих), справа календаря, мови, певні обрядові відхилення, використання церкви на “всякое употребление”, не кажучи вже про різні духовості вірних — все це починає наростати в поважний конфлікт. Очевидно, ієрархія це мусіла бачити й знати до чого йде, а однак, або не мала змоги, або не знала як тому зарадити. Але, як показалося пізніше, подібні різниці в поглядах на нашу церкву зарисувались також і поміж ієрархами, людьми різного походження й виховання. В одному ієрархія була згідна: у своїх патетичних посланнях, різдвяних чи великодніх, в яких закликала вірних молитись за “страдальну церкву” на батьківщині, та потішала вірних, що ось-ось Всевишній змилюється й пішле нам кращу долю. А в міжчасі церкви переходили на новий календар, заводили іншу мову, зразу в проповіді, а де-далі і в богослуженні, громади різничкувались у окремі групи, не рідко зі собою ворогуючі. Церква дістала двох митрополитів та інпонуєче число єпископів, кожна більша громада в розсіянні оформилась під власним ієрархом, а однак чогось бракувало — бракувало одної голови, яка об'єднувала б розпорошену церкву й одної сильної руки, яка могла б її вести в незвичайно трудній і складній ситуації. Числовий приріст єпископів був радше здобутком на папері. На справжній своїй силі, на покликанні до духовного стану, на поглибленні духового життя, навіть у збереженні сякої-такої чистоти обряду, церква нічого

не здобула. Противно, коли єпископи, замість впливати злагіднююче на групові різниці, почали оприділюватись за цю чи іншу орієнтацію, церква перемінилась в арену боротьби, іноді не перебираючи в засобах.

В лютому 1963 р. після вісімнадцятилітнього ув'язнення, приїхав до Риму звільнений з советської каторги Галицький митрополит Йосиф. У тому ж році, 23 грудня, папа займенував Галицького митрополита Йосифа, Верховним Архієпископом Української Католицької Церкви. Виглядало, що життя нашої церкви в розсіянні прибере нові форми й новий зміст. Такі сподівання підказував новий титул Первоєрарха — “Верховний Архієпископ”. Титул “верховного архієпископа” в церкві не новий, хоч дуже мало відомий. Деякі автори відносять цей титул до першого вселенського собору (кан. 7.). Тим титулом найперше йменувались пізніші патріярхи, а також кипрський митрополит, після того, як Єфеський собор (431 р.) признав кипрській церкві автокефалію. Однак той титул згодом вийшов з ужитку, хоча в канонічному праві він реєструється, як уряд “патріяршої юрисдикції”. До 1963 р. в цілій Католицькій Церкві не було юрисдикції верховного архієпископа, ані посідача того титулу взагалі. Канонічний кодекс (1917) його не знає, як теж не знає “Клері санктітаті” (1957), тобто діюче право Східної церкви в єднанні з Римом. Той титул одобрив і його юрисдикцію окреслив щойно останній Вселенський собор (кан. 10 Декрету про Східні церкви). В “Клері санктітаті” є кілька канонів, якими можна б пояснити цей титул, як “рівнозначний” титулові патріяршої юрисдикції. Це канони, що відносяться до “архієпископа”, одначе куди важливіше і ясніше є власне положення згаданого Декрету.

Ввиду такого стану речей, Верховний Архієпископ нашої церкви набував не лише “титул почеси”, але зв'язану з тим титулом справжню юрисдикцію, патріярхальну юрисдикцію над помісною церквою. Так каже зміст соборальної постанови і так, також, каже логіка. Але, в житті буває і таке, що логіка одне, а люди друге, в теорії сьак, а в практиці інакше. Тож почались власне митарства з пояснюванням соборальної постанови (кан. 10), що власне цей канон собою уявляє, яке право, справжнє чи “не зовсім справжнє”. Іншими словами, поминаючи латинську термінологію (“юс кондітум” і “юс кондендум”), діло йде про те, що ми властиво маємо з соборальної постанови, чи право, чи лише “право на право”, яке в свою чергу може дати лише папа або собор.

Ці митарства, власне, стали причиною затяжного конфлікту між нашою ієрархією і церковними властями, між ієрархією і вірними, і врешті поміж самими вірними, це спричинило сильний

рух спротиву дальшій залежності нашої церкви від Конгрегації, поділило священників і, на жаль, також єпископів.

Якже з помісністю? Нема найменшого сумніву, що наша церква має всі атрибути, може й більше, як треба, щоби відповісти тим вимогам, яких собор вимагає для помісности. А вимагає собор для помісности таких речей: організованої спільноти вірних, власної — іншої від латинської — ієрархії, окремого обряду, власних звичаїв, певного духового надбання, власного звичаєвого права. Все це, очевидно наша церква має, вона ще має й дуже довгу історію, сильну традицію, дала наявні докази постійности в вірі й вірності католицькій церкві, дала мучеників і ісповідників, вона мала ще ту вартість, що будучи в десятеро сильнішою від усіх східних католиків разом їх взявши, становила таким чином сильний міст між Сходом і Заходом. Так чому ж вона тієї помісности не може добитись!?

Нашої помісности ніхто серйозно не заперечує. Але з цією нашою помісністю, то подібно, як з нашою державою: є і нема, коли треба то є, а коли не треба, то нема. От візьмим українську державу: територія є, нарід є, конституція є, парламент є, уряд і адміністрація є, — словом все є. Є навіть членство в ООН, є точка про суверенність у конституції. Але . . . на папері. Так і з помісністю. Один з найкращих знавців східнього церковного права А. Кусса (кардинал на при-кінці життя), виразно говорить про помісність нашої церкви ще далеко перед собором. Мало того, це також потвердила Конгрегація в 1963 р., тобто що наша церква кваліфікується як партикулярна чи помісна.

А одначе витворився якийсь “ціркулус віціозус”, блудне коло: є і нема. На папері є, а коли хочете її взяти в руки, то нема. Чому саме так є — не знаю і не буду спекулювати над можливими причинами. Правдою є, що ці митарства спричинили великий заколот у нашій церкві, заколот, який може коштувати їй дуже дорого, але теж і дорого цілому католицькому екуменічному рухові.

Екуменічний рух не новість. Спроб поєднати чи бодай наблизити роз'єднані церкви, було чимало. З усіх унійних спроб впродовж століть вдержались на Сході невеличкі острівці, які, не дивлячись на патріярхальні статуси, залишаються таки ж самими з покоління в покоління. Одинока з унійських церков, що відстояла всі напасти так “древняго благочестія”, як і західнього латинства була власне наша, яка єдина зі східних католицьких церков виросла була в значну силу, і на якій справді міг сповнитись завіт Урбана VIII. Невже папа Урбан помилився!

Ми не можемо змінити римських концепцій і переставити керівні кола Ватикану на інший спосіб думання. Але ми можемо

й мусимо вказати на те, що справа нашої церкви може становити надзвичайно важкий удар цілому екуменічному діалогові. Це дуже складна справа, складна не лише з церковно-канонічного й екуменічного, але й з богословського погляду. Насуваються грішні думки: невже ж може папа “непомильно мовчати”, тобто у справах віри й моралі? Тоді, коли на очах цілого християнського світу безоглядно нищиться ту ж таки католицьку церкву, коли винищується тисячі духовників, єпископів, вірних! В ім'я чого, в ім'я якого добра завертається чотири мільйони вірних католицької церкви в іншу загороду! Це ж частина Вселенської Церкви, правдивого тіла Христового, частина тої церкви, що є “предсідницею союзу любови”. Чому ж тоді ця предсідниця мовчить!? Невже ж нищення нашої церкви не становить справи “віри”, а методи, якими її угроблюється не справу “моралі”!?

Дивом ми дивувались, здвигали раменами, чому це так є (учили ж нас у школі про “чужі гріхи” і що гріхом є на чужий гріх мовчати) та й думали, що прийде винагорода, що на зміну уярмленій церкві-матері стануть дочерні церкви по широкому світі повнити її місію, продовжати її діло. Показалось, що сподівання були передчасні. Негативна постава римської курії до нашої помісности викликала гостру реакцію. Це було до передбачення. Церква, побіч того, що вона Дім Господень і містичне Тіло Христове, осталась нам, як єдине національне добро, як спадок по наших батьках. Вона зможе вдержатись лише тоді, коли останеться непорушною її основа, її особовість з усіма її властивостями. І через те сильна реакція проти її приниження, проти підрізування її коріння повністю зрозуміла.

Але, розуміючи реакцію, як явище закономірне, не можна зрозуміти й прийняти тих форм, якими реакція іноді проявляється. Високих цілей не досягається нікчемними засобами, ціль не освячує середників. І це треба мати на увазі. Ми не можемо вимахувати кулаками, бо наші кулаки слабкі, їх ніхто не боїться. Говоримо часто про “культуру”, влаштовуємо “культурні покази”, закладаємо “культурні доми”, словом жадоба культурної самопрояви не дає нам спокою. Коли б хтось побачив ту “культуру” з вигуками, з пікетами й бешкетами під церквами, коли б прочитав ті акти оскарження (байдуже хто їхній автор, єпископ чи мирянин) — то, нічого собі, мав би поняття про нашу культурність! Не можна тут засланятися патріотизмом, це не патріотизм, на це є інше слово, це дух руїни й дикого поля, і такими методами нашій історії слави не принесемо. Такими засобами мети не досягнемо. Якщо такі відносини, таке гуляй-поле, буде продовжуватися, то не треба “львівських соборів”, не треба Віот-ів, Бенеллів, Кассаролів, ми самі, своїми власними руками заженемо нашу церкву до гробу.

На фронт боротьби за наші церковні права ставились різні люди. Ставились ті, які щиро хотіли причинитись чимось до її добра, які вважають церкву передусім церквою, а щойно потім інституцією, де можна виголошувати потрібну проповідь. Але ставились також і ті, які, бувало, до церкви рідко заходили. Аж ось трапилась нагода проявити свою революційність і патріотизм, увійти до історії, як борець за українську помісність та інші права. Наша діяспора покрилась сіткою комітетів, різних інстанцій — льокальних, регіональних, крайових, світових, координаційних, комітетів “ад-гок”, для досягнення точно одної цілі — патріярхату. Написано сотні статей, меморандумів, звернень, оскаржень і антиоскаржень, письм до папи, конгрегації, єпископів, відбуто паломництва, “величні дні”, сказано багато промов, докладів, рефератів. Про всі можливі аспекти церковної справи: про те, що ми від початку були незалежні, про партикулярне право, про Берестейські регули, про те, хто має право проголосити патріярхат, про те, як Рим “за ціну нашої крові купує мир” для католиків у підсоветських країнах, про те, котрі єпископи добрі, а котрі нездалі й чому і т. д. Не можна сказати, що все це — і організація і активність — непотрібне чи некорисне. І потрібне і в багатьох випадках дуже корисне. Але було б корисніше, коли б було поменше претенсійности, всезнайства, поучувань (про наші права!), крику й погроз, словом поменше бундючності й революційности. Це не є добре, що в комітети ангажуються політичні партії, ця обставина комітетам не помагає, а шкодить. Було б куди краще, коли б цю церковну акцію вели власне не комітети, а церковні братства. Церковні братства в нас мають світлу традицію, їх засяг діяльності був би значно ширший, а вплив на справу далеко більший. Їх ніхто не підозрівав би в політиці чи політиканстві, вони репрезентували б все-церковний загал, а не певні лиш групи.

Про причини кризи в нашій церкві під сучасну хвилю можна б говорити чи писати багато. Найбільш болючим явищем є роздвоєння в ієрархії, і як довго єпископи не наведуть порядку в себе, не підчиняться тій Голові, яку їм дав папа, і яку віртуально потвердив Вселенський Собор, то мала надія, що розбурхані пристрасті успокояться і поміж вірними запанує мир і любов. Даремні проповіді — приклади сильніші від слів. Коли вірні у своїх пастирів бачать не християнську смиренність, не братню любов, не співпрацю, а злість і сварливість, підозру й не-пошану, то чого тоді сподіватись від вірних!

При одбленію (зодяганні) єпископа на св. Літургію, по архиєрейському чину, співається: “єсть образ Сина Божія...” нехай же пам’ятають архипастирі, що люди їх такими хочуть бачити, не лише на парадах, але й в щоденному житті!

Від упорядкування відносин на верхах залежить у великій мірі упорядкування відносин у нашій церкві взагалі. Це не значить, що розв'язавши проблем юрисдикції, усі інші проблеми зникнуть, зовсім ні. Але тоді ті інші справи (одностайність обряду, мови, освіта духовенства, семінарії, календар, розбудова парохій і т. п.) при добрій злагоді й наполегливій праці можна буде значно легше розв'язати.

Головна проблема, із-за якої непорозуміння постало й існує, є як відомо, справа юрисдикції — кому наша церква має підлягати, кого єпископи мають слухати, хто для нас голова! Очевидно — папа, ми ж належимо до Католицької Церкви, але хто другий?

Як сказано вище, погляди є поділені в тому питанні. Одні думають, що як довго патріархат офіційно не проголошений папою, конгрегація й далше являється зверхною властю над нашою церквою.

Як же тоді пояснити уряд Верховного Архієпископа, який, цілком певно, є не лише почесним титулом?! Верховний Архієпископ у своїх правах не є обмежений обставиною: є патріархат, чи нема патріархату? Зовсім ні. Він може виконувати свою власть яку йому гарантує канон і тоді, коли патріархат не є проголошений.

Основний аргумент приклонників орієнтації на конгрегацію це т. зв. аргумент “Вселенськості церкви”. Треба мовляв, прикнути око на, начебто, національні інтереси в ім'я добра вселенськості. Трудно це зрозуміти, не вивчивши спеціальної логіки. Схоластична спекуляція, і дуже дешева! По-перше: дбати про добро, розвиток, духове життя й творчу прояву своєї церкви, між своїм народом, боронити її перед ворогами й перед загладою — чим же це на некористь “вселенськості”? А по-друге: чому ж ту вселенськість розуміють інакше в Італії, Франції, Польщі, Іспанії, вже й не казати про таких “вселенських апостолів”, як о. Пімен! Церква ж складається з людей, не з абстрактів, і вона складається у нас з таких же самих людей — на образ і подібє Боже сотворених, як в Італії і інших країнах! А любити свій нарід, плекати його духові вартості, культивувати вікові надбання його предків — чим же це антивселенськість! Коли ж ті вселенщики під “вселенськістю” розуміють те, що по-справжньому зветься конформізм, тобто винахід, що заткавши пащу смока можна забезпечити на якийсь час існування інших наших “вселенських братів”, то така вселенськість, жалко сказати, не до нашої сподоби. У справах віри конформізму бути не може. Кожна дитина знає, що сказав Христос, коли його кусив сатана на пустині. Чому б нам не повчитися з євангелії, як нпр. наш Ви-

шенський “научил ся од Христа істини, лож ложю, злодія злодієм, діавола діаволом звати”!

Боронити своєї церкви це не антивселенськість, ані гонитва за національними інтересами. Тут національний інтерес ні при чому, тут “при чомусь” інтерес національних душ. Ті душі також хочуть Бога славити й спастися, на такий же самий спосіб, як італійські душі в Італії, польські в Польщі й грецькі в Греції!

Ледве чи Конгрегація свідомо того, яке спустошення ширить між вірними, і які настрої викликає її безоглядна наказодавча по-сему-будь політика по відношенні до нашої церкви. Поставляє напр. Конгрегація єпископів з цілковитим запереченням будь-яких прав цієї церкви (і про які ще так недавно Вселенський Собор говорив!), поставляє для народу, який іноді їх не хоче, який до них не має довір'я, який їх не хоче прийняти за “свого”. Чому це мусить бути, навіщо цих провокацій? Говориться чимало в пасторальній богословії про “пасторальну мудрість”. Чи це є правильна інтерпретація пасторальної мудрости, оце поступовання римських властей! Якже ж може єпископ успішно працювати серед народу, як той нарід уважає, що він (єпископ) не є його, що він насильно підкинений з чужого гнізда. Тим не лише робиться шкода для громади вірних, але тим понижується уряд єпископа, і кривдиться його, як особу, тим більше, що *mutatis mutandis* (змінивши те, що належить змінити) та особа може бути дуже добрим пастирем для народу, а при тому й дуже вірним для Апостольської столиці.

Тому хоч і як прикро спостерігати різні непродумані методи реакції наших людей, вибухи людських пристрастей в слові чи письмі, то в великій мірі за те треба подякувати тим, хто сіє вітер. А відомо — хто сіє вітер, збирає бурю!

ЯКИЙ ВИХІД?

Можна сумніватися, чи хтось має точну, ясну й повну відповідь на це питання. А, коли б таке трапилось, коли б хто мав — то чи послухаємо його! Про деякі речі ми звикли молитись, довго й терпеливо, та чекати на Боже змилювання, нехай, мовляв, Всевишній потурбується про свій “божий люд” (“Боже нам єдність подай”). Пан-Біг однак чуда робить по своїй власній впадоби, а хоч тут і церковні справи, тобто “дуже божі”, то ледве, чи станеться чудо, без хоч неабиякого нашого вкладу, без основного іспиту совісті й без дійсно-християнської участі нас самих. То ж починаймо від себе, від “божого люду”, як це ми елегантно в сучасній термінології звемось. Правду сказати, то це слово не

зовсім під мій вкус, бо той люд завжди був Божий. Від часу ж, коли його офіційально авансовано на “божий”, він абсолютно в нічому не змінився, він такий саміський, як і був давніше.

Іноді буває гірше, іноді поводить ся якраз так, як не пристойть Божому людові, поводить ся так, щоб свій “божий статус” скомпромітувати. Які з того наслідки — ясно кожному.

Від нас самих, цілком певно, залежить дуже багато — чи і яку церкву ми будемо мати, здорову, сильну й упорядковану, де діють певні незмінні принципи моралі й закону, — чи тільки громаду “на всякое употребленіє...” зі сумним виглядом на майбутнє. Ми ж її (церкви) живе тіло, і як ми будемо справді “божим людом”, як оце себе декларуємо, то можна мати надію, що “прочія приложаться”. Але, чи будемо ми такими?!

Приходить часом думка, чи бува, не попадаємо ми у “страстний комплекс”. Любимо дуже, напр. наших діячів, але мертвих, ставимо їм коштовні камені, любимо й шануємо мертвих або ув’язнених письменників, поетів, владик, любимо переслідувану мову, гноблену церкву, взагалі все, що зазнає ворожого гнету. А переставиться хтось на той світ, ми величаємо його за те, що погіб “за друзі своя”, співаємо йому вічну пам’ять і заводимо в пантеон. Нічого тут злого, очевидно, нема. Але чи не варто також любити своєї мови всюди, своєї церкви там, де вона не є гноблена, своїх письменників, поетів там, де вони можуть жити й творити, своїх живих владик, які все своє життя і свої сили бажають віддати “за друзі своя”!

Не є дивне, любити людину, коли вона за ґратами, величати на всіх мовах світу за характер, за віру, за честь, за витривалість у муках, а побивати камінням, коли послухає Господь молитов і одкриє їй в’язничні двері!

То якже ж з іспитом нашої совісті?

Або інша дивна звичка: “чужому научатись і свого цуратись”. Коли чужий скаже, то це так, це правда, інакше бути не може. А, коли власний авторитет скаже, то хоч би за ним була істинна правда, ясна як божий день, то “для обережности” найперше приходить сумнів: “а хто його знає!”, а потім вишукується всі за і проти, щоб бува, не наптити “клопоту”. А в міжчасі — “нехай все буде по-старому, нехай буде, як бувало!”. І хоч традиція цінна річ, то буває іноді така традиція, якої варто позбутись. І то чим швидше.

Миряни в церкві є дуже додатнім і творчим чинником. Коли справа ясна, і коли цього вимагає добро церкви, церковної спільноти, то це не лише право, але й обов’язок вірних прикладатися всіма силами до осягнення того добра, власне в ім’я християнського усовершення. Особливо в тривожні часи не досить битися в груди й класти поклони, бо такі часи вимагають більше, вима-

гають твердої віри й дуже завзятої праці. Так, як батьки наші казали: “Бога взивай, а рук прикладай!”

Розуміється, ми мусимо шанувати — поважати свою церковну власть, ми повинні шанувати своїх єпископів, тобто уряд, який вони в церкві сповняють. Ми можемо з ними не погоджуватися, ми можемо їх критикувати, оспорювати їхні погляди, але ми не можемо їх зневажати. Тут не справа в тій чи іншій особі, тут справа в уряді Божої установи. Зневаживши той уряд, ми не можемо з того очікувати добрих наслідків. Тому ми повинні виказати пошану й авторитет до пастирської власті, без огляду на те, чи даний єпископ нам до вподоби чи ні. Це те найменше, що ми повинні внести в церковну атмосферу, щоби створити передумови для будь-якого розумного діалогу. Хто з нас не чув, що “згода буде, незгода руйнує”, стара народня мудрість, варто з неї повчитися всім — мирянам і . . . немир'янам!

Дуже хотілось би сказати слово-два про те, чого — на мою думку — очікує мирянин від отців духовних. Вони ж безпосередні опікуни наших душ, то й від них багато залежить, які з нас праведники вийдуть.

Діалог чи розмова з ними — річ не проста. З давен-давня витворилась була в нас традиція, тобто такий звичай, що з ними розмови були односторонні — вони говорили — ви слухали. Але часи змінюються, — діалог набрав іншого значення, і “божий люд” дістав голос. Зробимо з того висновок, скромний — одну-другу заввагу.

Найперше можна запевнити отців духовних, що ніхто не сумнівається в тому, що чорти повлазили в “стадо свиное” і кинулись в море, а от було б дуже спасенним почути одну дві проповіді про те, що церква це дім Господень (як колись бувало), що це дім молитви, не дім торгу, що це не ресторан, заля для гульні, арена для віча чи конвенцій! Ну нехай, старі до того звикли, а звісно старого ніщо не напростає. Але якже порадити з дітьми! Яке ж почуття для церкви вони будуть мати, коли з малих літ кривими виростатимуть? А от у євангелії, крім історії про стадо свиняче, є ще й історія про те, як дім Господень треба шанувати. Церква й богослуження не можуть бути “нагодою” для безлічі справ і занять, які з молитвою і богочитанням не багато мають спільного. Бувало, колись в наших церквах перед закінченням св. Літургії, священник читав синаксар, тобто спис мучеників, ісповідників та інших праведників, які припадали в наступному тижні. Чудова практика, символіка й тяглість церковного зв'язку до апостольських часів. А теж вияв віри в заступництво святих. Невже ж ми в це перестали вірити! Чим же книга оголошень вартісніша за лик святих! От варто б подумати над тим.

Взагалі, проповідь це тема, яку священники повинні між собою підняти, і чим скоріше, тим краще. Бо бувають проповіді, які — точно кажучи — людей від церкви відстрашують. В церкві хочеться передусім слухати проповідей, які мають відношення до віри, до праведного життя, як сповняти свої християнські обов'язки, як правильно хреститися, як лагодити суперечки і т. п. Було б зовсім мильним думати, що це “сухі” проповіді, що це суха, мертва наука — ні, це дуже живі, актуальні справи. Вони теж патріотичні. Патріот не той, хто обіцяє “душу-тіло” покласти, але той, хто свою мову шанує та дітей її навчає, хто за нарід свій молиться, хто його боронить при всякій нагоді, хто свою церкву любить — шанує й її боронить. З того більше користі патріотизмові, як з перетертих фраз про те, як “зривався” народ.

А друга річ, яку хотів би мирянин, за дозволом, порушити це різноманітність обрядових практик: з дзвінками й без дзвінків, з кляканням і без клякання, з більшими скорочуваннями й меншими скорочуваннями, зі знаком св. хреста при “возгласах” і без знаку св. хреста, і т. д.

Обряд, коли моє мирянське розуміння обряду вірне, це зовнішній вияв богочитання і цей зовнішній вияв є встановлений довгою практикою й одобрений церковними властями. Тому він повинен бути точний, однообразний, так як і богослуження. Священники ж не є отамани, щоби кожний в своїй парохії рядив як “душа” бажає, а повинні придержуватись того, що вже давно встановлено в церкві. Обряд це велика цінність нашої церкви, дуже спасенна цінність.

Розкажу одну історію. Років приблизно тому сорок, оповідав покійний отець Юліян Дзерович, львівський канонік, що сидів одного разу при матуральному іспиті, ще перед першою світовою війною. Іспит відбувся, кандидат лагодився встати, коли от польський священник, який питав кандидата з релігії, докинув ще одне питання: *“a jak kandydat myśli, jaki obrządek lepszy, grecko-katolicki, czy rzymsko-katolicki?”* Повертівся хитруватий наш кандидат: *“myszę, że rzymsko-katolicki”*, відповів. На те йому польський священник сказав: *“nie umył się, bratku, nie umył się rzymsko-katolicki do grecko-katolickiego”*. Для здорової голови цього досить, щоб зрозуміти про що мова.

Це був польський священник — римо-католик, з нього не говорила якась приязнь до уніятів чи до нашої церкви — таке рідко буває. З нього говорила пошана й розуміння цінних вартостей нашого гарного обряду. Він був чесним чоловіком і не вагався дати перевагу нашому обряду перед обрядом його власної церкви. Чому ж ми маємо його визбуватися, розводнювати, засмічувати! Коли ми будемо викривлювати наш обряд, то це

неминуче буде вести до затрати нашої церковної індивідуальності — незалежності, і ми будемо ні риба ні м'ясо, ні Східня ні Західня церква, ми будемо мішаниною, якої ніхто не любить і не шанує.

Справа мови, точно сказавши, не є частиною обряду, але вона до нього має певне відношення і тій справі також варто б присвятити пильну увагу. Але це окрема й складна проблема. Вона вимагає окремого точного розгляду.

Найтрудніше приходить ся мирянинові говорити до високої церковної старшини, до отців-єпископів. По-перше тому, що отці-єпископи згідно традиції все найкраще знають, тобто по церковним справам; а по-друге тому, що мирянин не відважується говорити відкрито. Звичайно, така розмова не багато приносить користи, не відкриває душі, не сказавши всього по щирости багато справ залишається темними й невиясненими. А сказано ж у св. Письмі: “да станет всяк глагол между нама в очію”, тобто треба говорити все одверто й щиро, без приховувань, без дипломатичної мови. Це передумова для успішного діалогу й для взаємного зрозуміння.

Чого ж миряни очікують від отців-єпископів? Як вже тут раз попередньо згадано, в наших богослуженнях єпископа рівняється до образу “Сина Божія”, і вірним це проголошується, а всі вірні відповідають “амінь” — нехай так справді буде! Як приємно було б християнинові знати і в це вірити, що якась частина правди дійсно в тому є, що це “пастир добрий”, якому добро й спасення повіреного народу, перший обов'язок. Не очікуємо навіть, щоби він душу покладав за свої вівці, а лише, щоби був для них добрим батьком, щоби не розганяв їх, замість єднати, щоби не розбивав замість будувати, щоби збирав та зберігав все те, що ще оціліло після воєнної хуртовини й не залишав на бездоріжжі. Ми ж його діти, так, як в Ісаїній пісні співається. Мирянин на жаль не завжди має те почуття, що єпископ його духовний батько. Іноді має те почуття, що це вітчим, або й гірше. А це початок лиха. В одному старинному документі (“Поучение Святителское”)... стоїть таке: “горе тому имже соблазнь приходит”, Чи може бути більша соблазнь від тої, яка походить від коронованої голови! Ми не можемо сподіватися поправи відносин так довго, як довго єпископи не встановлять миру між собою, не визнають своїм головою того, хто є законним головою нашої церкви й духовним батьком нам усім.

У грудні 1963 р. папа займенував нам голову нашої Української Католицької Церкви. Він ніколи того йменування не відкликав. Зміст юрисдикції цього титулу потвердив Вселенський Собор — в чому ж сумнів?!

Верховний Архієпископ є поставлений первоєрархом нашої Української Католицької Церкви не собором наших єпископів, не Конгрегацією, не якоюсь державною властю, а Вселенським Архієреєм, силою його найвищої влади у Вселенській Церкві. Верховний Архієпископ є в молитовному єднанні з Католицькою Церквою, йому його титулу і влади папа не відібрав, не припинив, не змінив; то значить, що його право має безсумнівну канонічну основу. А коли для когось не все є “ясне”, то воно колись “проясниться” (*quidquid latet apparebit...*).

Інтерпретація постанов собору не є в компетенції того чи іншого єпископа й ту інтерпретацію треба залишити найвищій власті нашої церкви. Тоді буде “ясно”, тоді буде порядок. Інакше, взагалі годі собі уявити будь-яку іншу розв’язку, хіба ту, що та “страдальна церква”, за яку ми стільки молились, і за яку виписано стільки слів у пастирських листах має стати, як вище сказано, прикускою для невольного єкуменізму й ілюзорних сподівань, які вже стільки разів завели в минулому. Мирянин думає, що єпископи мабуть не вповні того свідомі, яке спустошення між вірними шириться понижуванням і непошаною до цього пастиря, який прикладом свого життя засвідчив, як він розуміє єдність Католицької Церкви. Не знаю чи був у нас більший папіст, а маю на думці, не той служливий, коліноприклонний тип папістів, а той другий, по-переконанні, той, що в інститут папства всієї Церкви вірить і шанує, і визнає, а при тому ще й шанує свою особу, свій уряд і прав своєї церкви береже, не знаю чи був коли в нас більший, як теперішній Галицький митрополит! Це отцям-єпископам варто мати на увазі, не засланятись буквою циркуляра чи нормами бюрократії. І ще треба знати, що на людських душах експериментів робити не можна!

У євангелиста Луки є таке: “Кожне царство само проти себе поділене, запустіє, й дім на дім упаде”. Це сказане в євангелії, і мирянам безліч разів про це пригадується. Це написано не лише для мирян. Тому ми всі, відкріймо уха й будьмо християнами на ділі, не лише на язиці.

Боже Провидіння майже чудом передало нам духовного Провідника — біля якого ми повинні бути об’єднані, як одна велика християнська родина, серед якої не повинно бути місця на сумніви чи митарські мудрування. І якщо це станеться, в Бозі надія, тоді наші змагання облиті мученичою кров’ю народу благословитиме Господь.

З М І С Т

	Стор.
Вступне слово	3
Чому впала наша церква на батьківщині?	5
Чому, і як прийшло до церковної кризи в діаспорі?	12
Який вихід?	21

